

Baka L. Patrik: *Teljes gőzzel. Bevezetés a steampunk olvasásába*. Komárom: Selye János Egyetem Tanárképző Kar. ISBN 978-80-8122-352-5.

Budai Ágota

Baka L. Patrik nehéz helyzetből indul, amikor a steampunk bemutatására vállalkozik, hiszen egy olyan témáról értekezik, amely nevének már a hallatán kérdőjelek veszik körül az olvasók túlnyomó többségét. A steampunk, vagy magyarra lefordítva gőzpunk (gőzbetyár, gőzvándál), mindamellet, hogy egy rendkívül specifikus zsáner, amely felől, még ha csak résnyire nyitjuk is ki aajtáját, szubzsánerek garmadája ömlik felénk. Mindennek tetejében a világirodalmi tudományos körökben, térségünkben pedig kiváltképpen egy szinte teljesen feltáratlan műfaj. Baka L. Patrik átgondoltan strukturált monográfiájában négy fő részre osztva kutatásának főbb pontjait úgy mutatja be a steampunk műfaját, hogy ezzel egyszerre beszélhetünk egy egyedülálló és hiánypótló műről.

Az első fejezetben, *Gőzerővel – A steampunk mint spekulatív fikciós szubzsáner*, előbb egy általános felvezetót kapunk, majd a szerző számos definíció segítségével elhelyezi a zsánert az irodalmi palettán és példákkal kézzelfoghatóbbá teszi azt az olvasó számára. Kifejtésre kerülnek a gőzpunk olyan központi fogalmai, mint az allohistorizmus (alternatív történelem), a -punk szó szerepe a számtalan kollokációban, amelyekkel a műfaj és alműfajok az idő során gazdagodtak, valamint a Viktoriánus-kor és annak technológiai sajátosságai, amelyek befolyással bírtak a steampunk különleges és egzakt képi világára.

Hat olyan mű bemutatásáról olvashatunk, amelyeket a műfaj alfáiként tart számon a szerző. Bár mélységi elemzésre nem kerül sor, a szerző kihangsúlyozza, hogy célja nem is a történetek részletes tanulmányozása, hanem a felsorolt művek meghatározó szerepének bemutatása a gőzpunk mint műfaj megszületésében. Említésre kerül például Keith Roberts *Gőzkorszak. Pavane* című története, amelyben a Nagy Armada győzelmet arat az angolok felett és a Brit-szigetek spanyol uralom alá kerülnek, következesképpen a rekatolizációs folyamat utóhatásaként a pápa még 1968-ban (a könyv szerinti jelenben) is teljes uralma alatt tartja a társadalom javát, és így pápai bullákon keresztül féken tartja a technológia fejlődését. Megismerkedünk K. W. Jeternek, a steampunk kifejezés megalkotójának *Morlockok éjszakája* című történetével, amelyben Artúr király az Excalibur segítségével képes időugrást végezni és megmenti a Viktoriánus-kori Londont a morlockok csapásától. Továbbá szó esik még Paul di Filippo Gőzpunk-trilógiájáról, amelyet a szerző alműfaji szerzeménynek tekint és „egyszerre bizarr és humoros” történetnek nevez.

A tanulmány második és harmadik fejezete leszűkített fókusszal összpontosít olyan művekre, amelyek meghatározták előbb az angolszász, majd a magyar steampunk-regények irodalomelméleti alapjait és megadták annak létjogosultságát. George Mann *Mechanikus London* és Stephen Baxter *Antijég* című regényeinek komparatív olvasatán keresztül Baka L. Patrik bemutatja a steampunk jellegét, a világépítési és narratív forma sajátosságait és a zsáner műfajközi hálóját, majd a fejezet második felében Scott Westerfeld historikus steampunk-regénye, a *Le-*

viatán-trilógia kerül górcső alá. Az elemzés során még nagyobb rálátást kapunk a gőzpunk és szubzsánerei sajátosságára, ami által kézzelfoghatóbbá válik ez a pöfögő gépezetekkel, haditechnikák nyakatekert ötvözetével és már-már szürreális cselekményekkel teli fantasztikus világ. A szerző többek között rávilágít arra, hogy a Westerfeld által felépített univerzum polimediális irodalmi mű, hiszen térképek és illusztrációk segítik az olvasót az események lokalizálásában, ez pedig bizonyítékot ad, hogy a steampunk egy alaposan átgondolt, mélyről jövő struktúrával rendelkező zsáner.

A *magyar steampunk kezdetei* című fejezet bevezetésében a szerző Galántai Zoltán, írói álnevén W. Hamilton Green, *Mars 1910*, pozitív jövőkép nélküli, historikus steampunk-történetére hivatkozik, mint az első magyar gőzpunk-regényre. Az átfogó cselekményleírást követően egy elemzést kapunk arról, hogy a műre miért (és miként) is tekinthetünk, mint a magyar alternatív történelmi regények szilárd alappillére. A Nagy Háborúban bevetett gőzmeghajtású, monstrumszerű harci gépek, léghajók és fogaskerekes szerkezetek megadják a steampunk alapvető körvonalait a regénynek. Szerkezetileg visszaköszön az irányzat másik sarokköve, az allohistorizmus is, és bár a szerző kitér arra, hogy Galántai nem célzatosan épített fel egy steampunk-világot, kétségkívül ezt tekinthetjük kronológiai és strukturális szempontból is az első hazai vonatkozású gőzpunk-műnek. Bár a *Mars 1910* elemzése során kiderül, hogy az Osztrák-Magyar Monarchia révén a magyarok csak közvetetten tekinthetők szereplőknek, és a regény még az angolszász steampunk-műfaj hagyománya felé hajlik, kétségkívül szükséges volt Galántai műve ahhoz, hogy évekkel később Pintér Bence és Pintér Máté, valamint a többi, őket követő, egyre több hazai regényíró tollának köszönhetően beszélni tudjunk magyar gőzpunk-hagyományról. Baka L. Patrik továbbá kihangsúlyozza és szoros olvasási módszerrel elemzi Lakatos István *Dobozváros* és *Óraverzum. Tisztítóűz* című steampunk fantasy-regényeit, valamint Dávid Ádám *Millennium expressz*-trilógiáját is, amelyek olyan különleges cselekménnyel és egyedülálló gondolatokkal bírnak, hogy a fejezet végén kijelenthető, a magyar gőzpunk mint spekulatív fikciós irodalmi alműfaj önmagában is megállja a helyét.

Végezetül megismerkedünk a gőzbetyárok társaságával és betekintést nyerünk a magyar steampunk szubkultúra világába. Amilyen szerteágazó és komplex alműfajokkal és al-alműfajokkal gazdagodott maga a zsáner, úgy a szubkultúrában is megannyi stílus és irányzat született. Továbbá fény derül arra is, hogy nemcsak a műfaj rendelkezik bizonyos sajátos karakterisztikákkal, hanem a steampunk rajongói köreikben is találkozhatunk az irányzat által megalkotott identitásokkal, mint például a vagány utcai csibész vagy a feltaláló. A tanulmány három gőzbetyárral készült interjúval zárul, sorrendben Ifj. Mizsei László (Dr. Leslie Aromo), Farkas Judit (Madame Flamara Halvorsen) és Vörös Zoltán, avagy Zackary mester fejti ki, saját, a steampunkról alkotott meglátásait és azt, mit is jelent gőzbetyárnak lenni.

Ahogy a bevezetőben írtam, nem kis feladat bemutatni egy ennyire újszerű irányzatot, mint a steampunk. A kötet egyik legnagyobb erőssége pontosan ebből eredendően maga a nyelvezete. Az, hogy Baka L. Patrik képes úgy írni több mint kétszáz oldalon keresztül, hogy azok számára is végig követhető, emészthető és világos, akik itt olvasnak először erről a műfajról. Nemcsak megértjük a zsáner jel-

legzetességeit, tulajdonságait, hanem annak fajsúlyát és létjogosultságát, valamint helyét az irodalomelmélet széles palettáján.

A kötet felvezetésében a szerző úgy fogalmazott, hogy régióknak súlyos adósságai vannak a steampunk irodalomkritikai jelentőségének kutatása kapcsán. Bár ez kétségkívül igaz, mindazonáltal az is kijelenthető, hogy a *Teljes gőzzel* minden bizonnyal bőségesen megadja e tartozás jelentős részét.